

Lag om skydd mot olyckor

I detta kapitel redovisar vi de väsentligaste rättsliga aspekterna för den tillsynsverksamhet som sker med stöd av lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, LSO. I kapitlets första avsnitt finns en kort historik som startar i 1962 års lagstiftning och där även viktiga delar av 1974 och 1986 års lagstiftningar berörs. I kapitlet sammanfattas också intentionerna med LSO och särskilt sådana frågor som berör tillsynsverksamheten.

De mest omfattande delarna i kapitlet är de avsnitt som berör den enskildes skyldigheter och särskilt de skyldigheter som regleras i 2 kap. 2 §. I dessa delar fördjupar vi oss bland annat i begreppen byggnad eller anläggning samt ägare och nyttjanderättshavare. Vidare finns särskilda redovisningar av hur man ska förstå lagens krav på skäligt brandskydd samt under vilka förhållanden det är möjligt att ställa högre krav på brandskyddet än vad som gällde när en byggnad uppfördes. Kapitlet avslutas med en kort sammanfattning av viktiga prejudicerande domar.

Tidigare lagstiftning – kort historik

I denna historik sammanfattas utvecklingen av förebyggande verksamhet och brandsyn och inleds med 1962 års brandlagstiftning. Anledningen till detta är att det i lagtexten i 1962 års brandlagstiftning och tillhörande förarbeten finns skrivningar och

uttalanden som fortfarande är värdefulla att känna till och kan vara vägledande i det förebyggande arbetet och i tillsynsverksamheten.

Brandlagstiftning 1962

Den brandlag (1962:90) och brandstadga (1962:91) som började gälla den 1 januari 1963 och som ersatte 1944 års brandlagstiftning innehöll gemensamma och tvingande bestämmelser för alla kommuner. Den brandlagstiftning som kom 1962 skiljer sig från äldre brandlagstiftning genom att kommunernas olika administrativa natur, exempelvis indelning i städer och landsbygdskommuner, inte längre låg till grund för olika bestämmelser vilket det hade gjort i 1944 års brandlagstiftning. Det var befolknings- och bebyggelseäthet, bebyggelsens art samt förekomsten av särskilt brandfarliga anläggningar som i första hand skulle ligga till grund för hur brandförsvaret skulle organiseras. Lokala olikheter kom i stället till uttryck i de lokala brandordningarna. I en brandordning fick man enbart ta med bestämmelser som reglerades i brandlagen och brandstadgan, inga andra författningar. I 1 § påpekades också särskilt att bestämmelser inte fick tas upp i brandordningen som *”skulle lägga onödigt tvång på allmänheten eller eljest göres obefogad inskränkning i den enskildes frihet”*.

Den tidigare möjligheten att i en brandordning lägga detaljerade bestämmelser och brandskyddskrav för ägare och innehavare av byggnader och anläggningar var borta. Det ansågs inte längre finnas behov av detaljerade brandskyddskrav i brandordning eller liknande föreskrifter. För övrigt var det kommunala brandförsvarets uppgift med 1962 års brandlagstiftning i stort sett detsamma som tidigare, det vill säga att förebygga brand samt släcka brand och i samband därmed rädda liv och egendom.

Några viktiga detaljer i 1962 års brandlagstiftning som berör den förebyggande verksamheten och brandsyn är följande:

- Brandchefer och vice brandchefer kunde inte längre utses som kommunala förtroendemän utan skulle anställas som heltidsanställda eller deltidsanställda kommunala tjänstemän.
- Kompetenskrav infördes för samtliga befälstjänster.
- Brandsyneförfarandet förenklades. Brandsynenämnderna avskaffades och brandsyn kunde företrädesvis utföras som enmansbrandsyn av brandchefen eller av det brandbefäl som utsågs.

- Brandsyneförfarandet förändrades också genom att brandsyn endast skulle genomföras på sådana byggnader och anläggningar som utgjorde den största brandfaran. Kommunerna angav i brandordningen vilka objekttyper som skulle vara föremål för brandsynen samt fristerna för dessa enligt det allmänna råd som dåvarande statens brandinspektion lämnade.

Brandlagstiftningen 1974

Med 1974 års brandlag (1974:81) reglerades för första gången räddningstjänsten vid andra olyckor än bränder. De kommunala brandkårerna hade redan tidigare, ofta genom kommunala beslut, ingripit vid andra olyckor än bränder. I praktiken innebar denna förändrade lagstiftning ingen större skillnad. 1974 års brandlagstiftning kom att gälla fram till slutet av 1986. Bortsett från det nya begreppet räddningstjänst innebar 1974 års lagstiftning inte någon förändrad syn på brandskydd och brandsyneverksamheten.

Räddningstjänstlagstiftningen 1986

Räddningstjänstlagen (1986:1102) kom att medföra flera förändringar inom räddningstjänstområdet. En principiell förändring var att ansvaret för verksamheten flyttades från brandchefen till en specifik kommunal nämnd. Detta låg i linje med synsättet att tydliggöra kommunens ansvar och på så sätt öka de förtroendevaldas inflytande.

Inom det förebyggande området påtalades att kommunen också skulle främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet än sådan som var att hänföra till brandskyddsområdet. Kommunens uppgift att främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet fick inget större genomslag. Det var först med LSO, där för övrigt ordet ”främja” byttes ut mot ”verka för”, och de intentioner som framfördes i lagens förarbeten som denna uppgift uppmärksammades. Om LSO och intentionerna med lagen finns ytterligare kommentarer i detta kapitel.

I propositionen (1985/86:170) framfördes att brandsyneverksamheten skulle bedrivas på samma sätt som tidigare. Även om räddningstjänstlagstiftningen bygger mycket på förarbetena till 1962-års brandlagstiftning genomfördes dock vissa förändringar, exempelvis:

- Kommunen fick rätt att ta ut avgift för brandsynen.
- Brandsyneför rättarna skulle utses av en kommunal nämnd.

- Kompetenskraven för brandsyneförrättarna preciserades med hänvisning till det nya utbildningssystem som infördes där Räddningsverket övertog ansvaret för genomförandet av utbildningen.
- För att få en mer enhetlig bedömning av de objekt där brandsyn skulle genomföras redovisades objektstyper i räddningstjänstförordningen (1986:1107). Vidare fick Räddningsverket bemyndigande att centralt fastställa brandsynefristerna.

Avsikten med LSO

Bestämmelserna i LSO syftar till att människors liv och hälsa samt egendom och miljö ska ha ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor oavsett var i landet man befinner sig (1 kap 1 §). När man prövar nivån på skyddet mot olyckor får man dock ta vissa hänsyn till de lokala förhållandena. Av förarbetena till LSO framgår tydligt att det är den enskilde själv som har det primära ansvaret för att skydda sitt liv och sin egendom och att inte orsaka olyckor⁴. Detta innebär att det i första hand är den enskilde som ska vidta och bekosta åtgärder som syftar till att förhindra olyckor och begränsa konsekvenserna av de olyckor som inträffar.

Det allmänna, stat och kommun, har å andra sidan ett tydligt reglerat ansvar för uppgifter inom räddningstjänstområdet. En kommun ska exempelvis hålla en organisation som kan gripa in när den enskilde inte själv eller med anlitande av någon annan klarar av att bemästra en olyckssituation. Det ska ske när det framstår som rimligt att en kommun ska ansvara för de åtgärder som behövs för att avvärja eller begränsa en skada. En kommun har också tydligt reglerade uppgifter i den förebyggande verksamheten.

⁴ Se prop. 2002/03:119, s. 50.

⁵ Sammanställningen bygger på vad som framkommer ur förarbetena till LSO, se prop. 2002/03:119 "Reformerad räddningstjänstlagstiftning".

Här sammanfattas kort några viktiga avsikter med LSO jämfört med tidigare lagstiftning.

Bättre förmåga i samhället att förebygga och hantera situationer som kan leda till räddningsinsatser

Enligt regeringen måste det bli färre som dör, färre som skadas och mindre som förstörs. Som exempel framförs i förarbetena till LSO att kommunerna bör ha ett bredare perspektiv i arbetet med skydd mot olyckor. Bland annat sägs att kommunerna ska verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder utan att andras ansvar inskränks.

Tydligare ansvarsförhållanden för enskilda

Exempelvis ska den enskilde i vissa fall lämna in en skriftlig redogörelse för brandskyddet till kommunen. Denna åtgärd är ett exempel på en ordning som bland annat syftar till att tydliggöra den enskildes ansvar för brandskyddet.

Minskad detaljreglering och övergång till målstyrning med lokal anpassning

I LSO finns ett antal nationella mål redovisade. Dessa mål ska sedan kompletteras med lokala verksamhetsmål som är anpassade till lokala förhållanden. I tidigare lagstiftning fanns exempelvis fastställda brandsynefrister om hur ofta brandsyn skulle genomföras på vissa typer av objekt. Den minskade detaljregleringen genomförs genom att det inte längre finns någon reglering kring när och var tillsyn ska genomföras. Planeringen av tillsynsverksamheten ska istället utgå från de behov som följer av lokala förhållanden.

Ökad tvärssektoriell samverkan och samordning

I LSO framgår exempelvis att kommunen i större utsträckning än tidigare ska ta initiativet till en samordning av olycksförebyggande och skadeförebyggande verksamhet i kommunen.

Mer av lärande och systematisk förbättring

Kommunerna ska undersöka och analysera de insatser som genomförts. Resultat från sådana undersökningar kan ha ett värde i planering av den förebyggande verksamheten och tillsynsverksamheten.

Den enskildes olika skyldigheter enligt LSO

Som ovan nämnts bygger lagstiftningen på att det är den enskilde som har det primära ansvaret för att skydda liv, egendom och miljö samt att inte orsaka olyckor. Nedan presenteras kortfattat de olika skyldigheter som LSO ställer på enskilda.

Varna och tillkalla hjälp

Den enskildes skyldighet att varna och tillkalla hjälp regleras i 2 kap. 1 § LSO. Skyldigheten innebär att den som upptäcker eller får kännedom om en brand eller om en olycka som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön ska varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp. Skyldigheten för den enskilde gäller om det är praktiskt möjligt. Denna skyldighet gäller för alla medborgare.

Hålla ett skäligt brandskydd

Den enskildes skyldighet att i byggnader och anläggningar se till att det finns ett brandskydd på en rimlig nivå återfinns i 2 kap. 2 § LSO som har följande lydelse:

”Ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar skall i skälig omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.”

För en ägare eller nyttjanderättshavare kan det vara svårt att på egen hand bedöma om brandskyddet håller en skälig nivå. En kommun har därför en skyldighet enligt 3 kap. 2 § LSO att genom rådgivning, information och på andra sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter enligt LSO. I vissa fall kan även en kommun genom att ingripa med förelägganden och förbud se till att den enskilde får ett skäligt brandskydd.

Det kan konstateras att det är svårt att bedöma huruvida en byggnad eller anläggning har ett brandskydd som är skäligt. Detta gäller framför allt för den enskilde men i stort också för en tillsynsförare. Svårigheten ligger framförallt i själva skälighetsbegreppet som kan upplevas som oprecist. Vidare finns det en otydlighet i vilken omfattning faktorer som påverkar brandskyddet ska inverka på bedömningen. Den enskildes skyldigheter enligt 2 kap. 2 § LSO utvecklas vidare senare i detta kapitel.

Lämna en skriftlig redogörelse för brandskyddet

Som tidigare framförts utmönstrades brandsyneinstitutet och ersattes med en ny ordning, som bland annat innebar att ägare av byggnader eller anläggningar i särskilda fall ska lämna en skriftlig redogörelse för brandskyddet till kommunen. I propositionen⁶ till LSO framförs att detta krav medför att den kommunala tillsynen kan göras mer behovsstyrd och att kommunernas resurser kan utnyttjas bättre.

Räddningsverket har meddelat föreskrifter om vilka objekt som omfattas av kravet på att lämna in en skriftlig redogörelse till kommunen (SRVFS 2003:10). Det finns även allmänna råd och kommentarer som beskriver vad den skriftliga redogörelsen bör innehålla (SRVFS 2004:4). Det är kommunen som meddelar föreskrifter om hur ofta den skriftliga redogörelsen ska lämnas in.

Från det allmänna rådet med kommentarer (SRVFS 2004:4) är följande värt att citera:

”Kommunen utövar tillsyn över efterlevnaden av lagen om skydd mot olyckor och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Förutom att den skriftliga redogörelsen för brandskyddet tydliggör den enskildes eget ansvar för brandskyddet skall den också fungera som ett hjälpmedel för den kommunala tillsynen över efterlevnaden av de grundläggande kraven i 2 kap. 2 § LSO.

6 Propositionen *Reformerad räddningstjänstlagstiftning 2002/03:119* sid 60

Den skriftliga redogörelse som skall lämnas in till kommunen är inte samma sak som den dokumentation av brandskyddet som kan behöva upprättas inom ramen för en verksamhets systematiska brandskyddsarbete. Den skriftliga redogörelsen kan betraktas som en sammanfattande beskrivning av det systematiska brandskyddsarbetet.”

Det finns anledning att ytterligare kommentera begreppen dokumentation och skriftlig redogörelse för brandskyddet. Begreppet dokumentation och den enskildes skyldigheter att lämna dokumentation som i olika utsträckning berör brandskydd finns inom områden som omfattas av andra författningar än LSO. Begreppet återkommer också flitigt i propositionen till LSO.

Bestämmelser om den enskildes skyldighet att lämna dokumentation finns bland annat i föreskrifter utfärdade av Arbetsmiljöverket⁷ med stöd av arbetsmiljölagen (1977:1160) och av Räddningsverket⁸ med stöd av lagen om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor, Sevesolagstiftningen (1999:381). Vidare krävs en brandskyddsdocumentation när en byggnad uppförs eller ändrats enligt föreskrifter som utfärdats av Boverket med stöd av Plan- och bygglagen (2010:900).

Beträffande begreppen dokumentation och skriftlig redogörelse enligt LSO kan följande förtydligande vara intressant. I propositionen ”Reformerad räddningstjänstlagstiftning” (2002/03:119) återkommer begreppen dokumentation, dokumentationskrav, brandskyddsdocumentation och dokumentationsskyldighet. I propositionen och i LSO står endast ”i skriftlig form lämna en redogörelse över brandskyddet”. Detta uttryck har sedan i Räddningsverkets föreskrift och allmänna råd med kommentarer förenklats till ”skriftlig redogörelse”. Hela denna begreppsflora kan vara förvirrande och kan leda till felaktiga slutsatser och åtgärder i tillsynsverksamheten. I denna handbok används följande begrepp:

- *Brandskyddsdocumentation* är den dokumentation som ska upprättas då en byggnad uppförs eller ändras med mera enligt Boverkets byggregler, BFS 2011:6.
- *Dokumentation* av det systematiska brandskyddsarbetet (SBA) är den dokumentation den enskilde kan behöva upprätta och ha tillgänglig som ett stöd i sitt eget brandskyddsarbete. Observera att det inte finns någon direkt lagstadgad skyldighet att upprätta och dokumentera sitt systematiska

7 AFS 2005:19

8 SRVFS 2005:2

brandskyddsarbete på det sätt som finns vad gäller skriftlig redogörelse för brandskyddet.

- *Skriftlig redogörelse* är den dokumentation över brandskyddet som den enskilde ska lämna in till kommunen. Den skriftliga redogörelsen och dess omfattning framgår av SRVFS 2004:4.

Farlig verksamhet

Anläggningar där verksamheten innebär fara för att en olycka ska orsaka allvarliga skador på människor eller miljön medför särskilda krav. Ägaren eller den som bedriver verksamheten är skyldig att i skäligen omfattning hålla och bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa sådana skador.

Kravet framgår i 2 kap. 4 § LSO och gäller s.k. farliga verksamheter. Det är i detta sammanhang viktigt att tänka på att de skyldigheter som regleras i 2 kap 4 § inte tar sikte på åtgärder som krävs för att förebygga olyckor, utan åtgärder som behövs för att hindra eller begränsa skador av en olycka som trots olycksförebyggande åtgärder ändå inträffar. För dessa speciella verksamheter finns med andra ord en skyldighet att vidta sådana åtgärder och de ska ses som ett komplement till kommunens resurser för räddningstjänst. En grundläggande förutsättning för en ägare eller nyttjanderättshavare att vidta åtgärder är att riskerna vid verksamheten avviker från de risker kommunen normalt hanterar.

Om man upptäcker brister i det förebyggande arbetet vid tillsyn av en farlig verksamhet enligt 2 kap. 4 § LSO kan tillsynsmyndigheten vilja ålägga ägaren eller nyttjanderättshavaren att vidta vissa förebyggande åtgärder för att minska risken för att en allvarlig olycka uppstår. Då kan ett sådant föreläggande inte grunda sig på 2 kap. 4 § LSO. I första hand bör man undersöka om ett sådant föreläggande kan lämnas med stöd av 2 kap. 2 § LSO. I andra hand bör man samverka med andra myndigheter, exempelvis länsstyrelsen eller Arbetsmiljöverket, eller lämna information om bristerna till den myndighet som utövar tillsynen.

Betydelsen av några viktiga begrepp i 2 kap. 2 § LSO

Bestämmelsen i 2 kap. 2 § LSO är allmänt hållen och vilar på ett antal olika begrepp som utvecklas och kommenteras i detta avsnitt. Till exempel kan bestämmelsen endast användas för att ställa krav på byggnader eller andra anläggningar. Dessutom behandlas ansvarsfördelningen mellan ägare och nyttjanderättshavare.

Byggnad eller anläggning

Bestämmelsen innehåller inledningsvis någon form av avgränsning av tillämpningsområdet. Kravet på ett skäligt brandskydd kan bara ställas i byggnader eller anläggningar. Vad som är en byggnad eller anläggning enligt LSO har inget entydigt svar. I de allra flesta fall är det självklart men följande kommentarer kan ge vägledning:

- Det finns en definition som är lämplig i detta sammanhang och vi finner den i 1 kap. 4 § PBL: ”En varaktig konstruktion som består av tak eller av tak och väggar och som är varaktigt placerad på mark eller helt eller delvis under mark eller är varaktigt placerad på en viss plats i vatten samt är avsedd att vara konstruerad så att människor kan uppehålla sig i den.”.
- En anläggning är någon typ av fast, stadigvarande konstruktion som tillhör den fastighet den ligger i. Exempel på anläggningar återfinns i en rad lagstiftningar. Vägar, broar, nöjesparker, djurparker, idrottsplatser, skidbackar med liftar, campingplatser, skjutbanor, småbåtshamnar, motorbanor, golfbanor, upplag, tunnlar, stängsel, fasta cisterner, murar och parkeringsplatser utomhus är alla exempel på anläggningar som definieras i lagstiftning och som därmed även bör betraktas som anläggningar i detta sammanhang. I ett rättsfall som rörde frågan om huruvida Stockholm Gas

stadsgasnät är en farlig verksamhet i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. 4 § LSO slog domstolen fast att ett stadsgasnät är att betrakta som en anläggning i enlighet med 2 kap. 2 § LSO⁹.

En byggnad som är under uppförande kan betraktas som en byggnad i den här meningen redan innan den är färdigställd. Exakt när en byggnad övergår från att bara vara en blivande byggnad till en faktisk byggnad kan vara svårt att säga generellt. När de grundläggande delarna såsom grundkonstruktion, bärande stomme och takkonstruktion är färdiga bör dock rimligen byggnaden betraktas som en byggnad enligt 2 kap. 2 § LSO. Detta innebär således att tillsyn enligt LSO kan genomföras även om det inte finns något slutbesked (eller äldre motsvarighet) som gör gällande att byggherren uppfyllt sina åtaganden enligt kontrollplanen som ska finnas enligt PBL. På motsvarande sätt bör samma resonemang kunna appliceras på en anläggning under uppförande. Det bör emellertid påpekas att det under byggnadens eller anläggningens uppförande finns andra lagstiftningsområden varifrån krav på brandskydd kan riktas. Framför allt gäller detta inom arbetsmiljöområdet.

Om kommunen eller länsstyrelsen meddelat föreskrifter om förbud mot eldning utomhus och liknande förebyggande åtgärder mot brand, enligt 2 kap. 7 § FSO, riktas kraven mot den som eldar eller liknande och kravet är inte bundet till byggnader och anläggningar. Observera att de krav tillsynsmyndigheten riktar gentemot den enskilde i så fall inte sker med stöd av bestämmelsen i 2 kap.2 § LSO utan med stöd av den föreskrift som kommunen eller länsstyrelsen meddelat.

9 Se Högsta Förvaltningsdomstolens dom från den 15 april 2011 i mål nr 6797-09.

Ägare eller nyttjanderättshavare

Ansvarsfördelningen mellan den som äger en byggnad eller anläggning och den som eventuellt bedriver någon form av verksamhet i eller på den, är av intresse då krav på åtgärder ska riktas till den det berör. I 2 kap. 2 § LSO anges att ägare eller nyttjanderättshavare är ansvariga för att det finns ett skäligt brandskydd. Det är alltså inget delat solidariskt ansvar. Hur ska då tillsynsför rättaren veta till vem kraven ska ställas?

Grundprincipen är att krav på åtgärder ska riktas till den som har den faktiska rådigheten och rättsliga möjligheten att verkställa åtgärden. I praktiken innebär detta ofta att krav på åtgärder som berör den fysiska utformningen av byggnaden riktas till ägaren av fastigheten och att krav på åtgärder som berör verksamheten riktas till nyttjanderättshavaren. Till en byggnad räknas inte bara väggar, golv och tak utan även alla fasta tillbehör till exempel de elektriska installationerna, värmesystem, dörrstängare, sprinkleranläggning och fast brandlarm. Ansvarsfördelningen måste dock inte se ut på detta vis. Genom avtal och liknande kan ansvarsförhållandet mellan ägare och nyttjanderättshavare vara utformat på annat sätt och det är därför viktigt att tillsynsför rättaren tar reda på hur det förhåller sig i det aktuella fallet. En utgångspunkt här kan vara det systematiska brandskyddsarbete (SBA) som bedrivs i byggnaden och den ansvarsfördelning som tydliggjorts i det arbetet.

Ansvarsfördelningen mellan ägare och nyttjanderättshavare var föremål för diskussion inför införandet av LSO. Det fanns de som ville införa ett solidariskt ansvar för ägaren och nyttjanderättshavaren. Ett solidariskt ansvar hade medfört att nuvarande skrivning "Ägare eller nyttjanderättshavare" hade ersatts av "Ägare och nyttjanderättshavare". Regeringen ansåg dock i propositionen¹⁰ till LSO att ett solidariskt ansvar för brandskyddet skulle innebära problem både ur rättslig och ur praktisk synvinkel då nyttjanderättshavarens möjligheter att göra ingrepp i fastigheten är starkt begränsade. Det delade ansvaret består således.

10 Propositionen Reformerad räddningstjänstlagstiftning 2002/03:119 sid 53

Den enskildes skyldigheter enligt 2 kap. 2 § LSO

Nedan utvecklar och kommenterar vi de olika delarna som ingår i bestämmelsen i 2 kap. 2 § LSO. Det sista avsnittet i detta delkapitel knyter ihop vad som kan anses vara det samlade brandskyddet i en byggnad eller anläggning.

Utrustning för släckning av brand

Ägaren eller nyttjanderättshavaren hålla utrustning för släckning av brand enligt bestämmelsen i 2 kap. 2 § LSO. I förarbetena till 1962-års brandlag¹¹ anges att behovet av utrustning för släckning av brand ska bedömas bland annat utifrån räddningstjänstens möjligheter till ett snabbt ingripande och brandförloppets förmodade hastighet. Vikten av att släckredskapen förvaras så att de är lätt tillgängliga och finns på flera olika ställen i byggnaden nämns också.

Utrustning för livräddning vid brand eller annan olycka

Förutom utrustning för släckning av brand ska byggnaden eller anläggningen även förses med utrustning för livräddning. Syftet med utrustningen är att rädda den eller de som befinner sig i byggnaden eller på anläggningen. Detta gäller inte bara i händelse av brand utan även vid andra typer av olyckor, exempelvis drukkingsolyckor.

2 kap. 2 §.

”Ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar skall i skälig omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.”

11 Propositionen 1962:12 sid 141

Utrustningen för livräddning i händelse av brand är kanske främst ämnad att göra dem som befinner sig inne i en byggnad eller anläggning uppmärksamma på att en brand utbrutit och sedan hjälpa dem att ta sig ut. Exempel på utrustning i detta sammanhang är olika typer av larmanordningar; brandvarnare, automatisk brandlarmanläggning och utrymningslarm.

Livräddningsutrustning som är tänkt att användas i samband med drunkningsolyckor är ett exempel på utrustning för andra olyckor än bränder där man kan ställa krav på utrustningen. Det kan röra sig om livbojar, kastlinor, livbåtar, stegar och hakar samt annan utrustning som kan hjälpa en nödställd i vattnet. Även andra olyckor än drunkning skulle kunna föranleda att krav ställs på livräddningsutrustning i en byggnad eller anläggning.¹² Det kan till exempel vara utrustning för att fira ner nödställda i en liftanläggning eller andningsskydd för att kunna skydda sig i händelse av en kemolycka.

I övrigt vidta de åtgärder som behövs

Det sista stycket i bestämmelsen lyder ”att i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att hindra eller begränsa skador till följd av brand”. Såsom denna del av bestämmelsen är formulerad och utformad kan den betraktas som huvudregeln i paragrafen eftersom den syftar till att de åtgärder som behövs för att åstadkomma ett skäligen brandskydd också ska vidtas. Åtgärderna kan vara både av organisatoriskt slag och av mer byggnadsteknisk natur. Exempel på brandskyddsåtgärder av organisatoriskt slag är brandskyddsutbildning av personal och rutiner för kontroll av det byggnadstekniska brandskyddet. Även byggnadstekniskt brandskydd såsom brandsektionering, brandgasventilation och ytskikt, är exempel på åtgärder. En majoritet av de åtgärder som erfarenhetsmässigt krävs i samband med tillsyn kan kopplas till detta stycke i bestämmelsen. Vissa typer av krav kan anses rymmas inom flera delar av bestämmelsen.

Brandskyddet i en byggnad eller anläggning

Brandskyddet i en byggnad eller anläggning är resultatet eller summan av de åtgärder och aktiviteter som vidtagits i syfte att skydda byggnaden och de som vistas i den. Brandskyddet kan verka förebyggande genom att sannolikheten för brands uppkomst minskas eller begränsande i den meningen att skador till följd av brand minimeras. De åtgärder och aktiviteter som utgör brand-

12 Propositionen Reformerad räddningstjänstlagstiftning 2002/03:119 sid 52

skyddet brukar normalt delas in i två kategorier, byggnadstekniskt brandskydd och organisatoriskt brandskydd.

Med byggnadstekniskt brandskydd avses sådana åtgärder i byggnadens utformning som syftar till att skydda mot och vid brand. Exempel är brandcellsindelning, automatiska släcksystem, brandlarm, utrymningslarm, brandvarnare, utrymningsskyltar, utrymningsvägar och släckutrustning.

Med organisatoriskt brandskydd avses alla de övriga brandskyddsåtgärder som verksamheten har utöver det byggnadstekniska brandskyddet i byggnaden eller anläggningen. Ofta är det organisatoriska brandskyddet knutet till de personer som vistas mer än tillfälligt i byggnaden eller anläggningen och deras agerande. Det kan till exempel röra sig om personal eller anställda som har till uppgift att verka förebyggande mot bränder och som i händelse av brand ska genomföra en första släckinsats eller se till att byggnaden eller anläggningen utryms. Räddningsverket har lämnat allmänna råd om systematiskt brandskyddsarbete (SRVFS 2004:3) för att förtydliga och konkretisera den enskildes skyldigheter enligt 2 kap. 2 § LSO. Exempel på de ingående delarna i ett SBA är:

- ansvarsfördelning mellan ägare och nyttjanderättshavare
- samordnare av brandskyddet¹³ och brandskyddsorganisation
- rutiner och kontroll av det byggnadstekniska brandskyddet
- dokumentation av det systematiska brandskyddsarbetet.

Det som styr behovet av systematik eller egenkontroll med avseende på brandskyddet är bland annat brandskyddets komplexitet. Om brandskyddet är komplext med omfattande brandskyddsinstallationer (till exempel sprinkleranläggning, automatiskt brandlarm, brandgasventilation) som kräver underhåll och kontroll eller byggnader där brandskyddet projekterats genom analytisk dimensionering bör den enskilde alltid ha en dokumenterad egenkontroll eller systematik. Detsamma gäller om brandskyddet helt eller delvis är beroende av ett antal personers agerande om det börjar brinna. Exempel på sådana verksamheter är sjukhus, låsta anstalter och hotell.

Även verksamhetens art kan göra att det behövs någon form av dokumenterad systematik kring arbetet med brandskyddet även om brandskyddet i sig inte är särskilt komplext. Det kan till exempel röra sig om verksamheter där risken för att det börjar brinna är särskilt stor eller där konsekvenserna av en brand kan

¹³ Med samordnare av brandskyddet avses den som till vardags benämns som "brandskyddsansvarig"

bli särskilt omfattande. Exempel är skolor, hotell och olika typer av vårdanläggningar.

Det är viktigt att framhålla att det byggnadstekniska brandskyddet och det organisatoriska brandskyddet inte är två isolerade företeelser som existerar oberoende av varandra. Det är snarare så att den ena delen ofta är en förutsättning för att den andra delen ska kunna fungera så som det är tänkt. Vilken nytta gör till exempel en välservad handbrandsläckare om ingen vet hur man använder den?

Skäligt brandskydd – omständigheter som påverkar bedömningen

Såsom bestämmelsen i 2 kap. 2 § LSO är utformad avgränsar den till viss del vilka krav på åtgärder som kan riktas gentemot den enskilde. Omfattningen eller nivån på de eventuella krav som riktas mot den enskilde begränsas av bestämmelsens krav på att åtgärden ska vara i skälig omfattning. Den enskilde kan bara åläggas att vidta åtgärder som är skäliga. Vilka åtgärder som är skäliga är inte helt självklart och det finns en rad faktorer och omständigheter att ta hänsyn till vid en sådan bedömning. Här följer en redogörelse för några av de faktorer som måste hanteras vid bedömningen av om brandskyddet är skäligt.

Skälighet i lagstiftningens förarbeten

Innebörden av bestämmelserna i en lagstiftning förtydligas i viss utsträckning i förarbetena till lagen. Där ges en mer ingående vägledning till hur en viss bestämmelse ska tolkas och hanteras. Lagstiftaren ger där uttryck för önskemål och avsikter som inte ryms i lagtexten. Den nuvarande lydelsen av 2 kap. 2 § LSO är i stort sett oförändrad sedan 1962 års brandlag. I den lagens förarbeten utvecklas bland annat vad som anses som skäligt brandskydd. I förarbetena till 1974 och 1986 års lagstiftningar hänvisas bland annat till den texten.

Följande vägledande text om skäligheten i 1962-års förarbeten har fortfarande ett värde:

- De åtgärder som krävs vid brandsyn eller tillsyn ska vara skäliga ur ekonomisk synvinkel, det vill säga de förväntade effekterna av åtgärderna ska överstiga kostnaderna.
- Eventuella begränsade ekonomiska resurser hos den som blir föremål för krav på åtgärder ska inte föranleda eftergifter i kraven. Brist på pengar är med andra ord inte en ursäkt för att ha ett dåligt brandskydd.
- Det går normalt inte att ställa krav på åtgärder som går utöver de som byggreglerna gav uttryck för när byggnaden uppfördes eller ändrades. Ska ytterligare krav ställas krävs att det föreligger särskilda omständigheter.

Brandskydd vid byggnaders och anläggningars uppförande

I förarbetena till 1962 års brandlag anges att frågan om vilket brandskydd som kan anses vara i skälig omfattning är intimt förknippat med det brandskydd som byggnaden eller anläggningen hade vid uppförandet.¹⁴

När en byggnad eller en anläggning uppförts i enlighet med de bestämmelser som gällde vid uppförandet, utgår och förväntar sig en ägare eller nyttjanderättshavare att det brandskydd som finns anses vara godtagbart brandskydd och att detta inte behöver ändras. Skälet till detta är att det måste finnas någon form av förutsägbarhet och rättssäkerhet för den som uppför en byggnad eller anläggning. Detta förutsätter att byggnaden faktiskt uppfördes och utrustades med det brandskydd som krävdes i de då gällande byggreglerna.

Det är emellertid inte helt ovanligt att man i samband med tillsyn enligt LSO upptäcker att de byggregler som gällde när byggnaden uppfördes inte följts. Det kan handla om olika grader av avvikelser och det är också möjligt att man kan konstatera att något slutbevis (numera slutbesked) inte utfärdats. I sådana fall behöver man som tillsynsför rättare samråda med byggnadsnämnden. I de flesta fall är det då lämpligt att byggnadsnämnden får avgöra i vilken utsträckning byggnaden ska få användas innan bristerna avhjälpes. Det är byggnadsnämnden som har tillsynsansvaret när det gäller PBL och föreskrifter kopplat till PBL. Det ställs i PBL ock-

Det är byggnadsnämnden som har tillsynsansvaret när det gäller PBL och föreskrifter kopplat till PBL. Det ställs i PBL också krav på att byggnader ska underhållas och att dess brandskydd ska upprätthållas under en rimlig livslängd. I den mån man som tillsynsför rättare finner anledning att tro att så inte skett bör man också samråda med byggnadsnämnden om detta.

14 Propositionen 1962:12 sid 143

så krav på att byggnader ska underhållas och att dess brandskydd ska upprätthållas under en rimlig livslängd. I den mån man som tillsynsför rättare finner anledning att tro att så inte skett bör man också samråda med byggnadsnämnden om detta. Även om den här typen av fall i första hand bör behandlas med stöd av PBL så är det i många fall fullt möjligt att använda LSO. Inte heller avsaknaden av slutbesked (tidigare slutbevis) utgör något hinder för detta.

Om man i samband med tillsyn enligt LSO konstaterar att man behöver ställa omfattande och långtgående byggnadstekniska krav på brandskyddet är det lämpligt att samråda med byggnadsnämnden även om detta. I vissa fall kan det vara så att åtgärden är så pass omfattande att det kan behövas bygglov. Då är det viktigt att man som tillsynsför rättare stämmer av att det är möjligt att få det för den tilltänkta åtgärden. I andra fall kan kravet med stöd av LSO på att en befintlig byggnad ska byggas om eller ändras innebära att ändringen även utlöser andra krav på övriga tekniska egenskaper i byggnaden, enligt bygglagstiftningen. En åtgärd som till synes endast är avsedd att förbättra byggnadens brandskydd kan då föra med sig ytterligare kostnader för att uppfylla krav på exempelvis tillgänglighet och energihushållning.

En byggnad som uppförts enligt de byggregler som gällde ska normalt inte behöva byggas om eller till i någon väsentlig mening efter brandsyn (idag tillsyn). Däremot kan det i vissa fall finnas särskilda omständigheter som gör att det är skäligt att det krävs en högre brandskyddsnivå än den byggnaden uppfördes med.

En viktig utgångspunkt vid bedömningen av brandskyddet för de byggnader som uppförts efter 1994 är den brandskyddsdocumentation som ska upprättas enligt Boverkets byggregler. Speciellt i de fall brandskyddet projekterats genom så kallad alternativ utformning eller analytisk dimensionering.

Särskilda omständigheter

Vad som kan anses utgöra *särskilda omständigheter* varken utvecklas eller exemplifieras i förarbetena. Genom rättsfall kan man dock få viss vägledning om vad särskilda omständigheter kan innebära. I texten som följer ger vi exempel på särskilda omständigheter som kan åberopas när det kan finnas skäl att kräva mer eller mindre långtgående åtgärder utöver kraven i då gällande bygglagstiftning.

Om nivån på brandskyddet är väsentligt lägre än de krav som ställs vid nybyggnation och därmed kraftigt skiljer sig från vad medborgarna förväntar sig kan detta utgöra en särskild omständighet. Detta blir i synnerhet aktuellt om byggnaden är gammal.

En fastighetsägare har ett generellt ansvar att underhålla sin byggnad och se till att den håller en viss standard som i någon mening går i takt med sin samtid och det som brukarna förväntar sig. Detta gäller även brandskyddet.

Ett annat exempel på en särskild omständighet är teknikutveckling. Den kan exempelvis ha lett till att en viss brandskyddsåtgärd blivit avsevärt billigare än den var då byggnaden uppfördes. Om åtgärden dessutom har stor effekt bör detta återspegla sig i hur man ser på skäligheten. Ett exempel på det är brandvarnare som för 30-40 år sedan var relativt dyra att installera medan dagens produkter bara kostar en hundralapp. Det är också möjligt att ny kunskap visar att befintliga brandskyddsåtgärder har stora brister, vilket kan motivera att man nu ställer högre krav på brandskyddet än vad som ställdes i samband med senaste bygglovet.

Där risk finns att personsäkerheten äventyras kan långtgående skyddsåtgärder vara motiverade och skäliga utan att dessa åtgärder kommer att betraktas som alltför kostsamma. För en byggnad gäller exempelvis att de personer som befinner sig i huset kan utrymma eller på annat sätt kan sätta sig i säkerhet i en annan lokal i väntan på utrymning till det fria om det börjar brinna. Om det inte är möjligt att nå så hög personsäkerhet kan det finnas skäl att begränsa eller ändra verksamheten. Det kan också finnas skäl att i sådana fall ställa särskilda krav på förmåga i form av till exempel övning och utbildning hos den organisation som ansvarar för verksamheten.

Ju mer långtgående krav en tillsynsförare ställer desto mer ökar kravet på att man kan åberopa en eller flera särskilda omständigheter. Kravet på särskilda omständigheter ska även ställas i relation till bristen i brandskyddet. Om de krav som tillsynsföraren avser att ställa är betydligt mer långtgående än de krav som fanns i byggreglerna när byggnaden uppfördes eller ändrades ställs det särskilt stora krav på de särskilda omständigheter som åberopas. Om kraven å andra sidan endast i begränsad omfattning går utöver det som krävdes i då gällande byggregler är kraven på de särskilda omständigheterna inte lika stora. Men de måste likväl åberopas och redovisas. Till detta ska även omfattningen på bristen vägas in. Vid omfattande brister i brandskyddet som exempelvis innebär stor eller till och med överhängande fara för människors liv och hälsa ställs rimligtvis inte lika stora krav på de särskilda omständigheterna även om åtgärderna är långtgående i relation till då gällande byggregler.

Exempel på särskilda omständigheter

- Nivån på brandskyddet skiljer sig avsevärt från den nivå som föreskrivs vid nybyggnation idag.
- Teknisk utveckling har möjliggjort andra typer av lösningar till en lägre kostnad.
- Brandskyddet är inte anpassat efter nuvarande verksamhet på grund av förändringar av verksamheten.
- Byggnaden eller anläggningen har så stora brister i brandskyddet att det äventyrar personsäkerheten.

Allmänna råd om brandskydd

Varken i LSO, förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor, FSO eller i förarbeten till lagstiftningen ges någon specifik vägledning eller några riktlinjer kring vad som är en rimlig och skälig brandskyddsnivå förutom det allmänna förhållningssätt till skälighetsprincipen som återfinns där. MSB har inte bemyndigande att meddela bindande föreskrifter om brandskyddet i en byggnad eller anläggning och följaktligen finns det inte heller några sådana föreskrifter inom området. MSB (tidigare Räddningsverket) har dock meddelat allmänna råd och kommentarer för olika verksamheter och funktioner. För närvarande finns följande allmänna råd som berör brandskydd i byggnader eller anläggningar:

- Brandskydd i hotell, pensionat, vandrarhem och liknande anläggningar (SRVFS 2008:3)
- Brandvarnare i bostäder (SRVFS 2007:1)
- Brandskydd i gästhamnar (SRVFS 2006:3)
- Brandskydd vid campinganläggningar (SRVFS 2004:12)
- Skriftlig redogörelse för brandskyddet (SRVFS 2004:4)
- Systematiskt brandskyddsarbete (SRVFS 2004:3)

Ett allmänt råd som inte rör brandskydd men som ändå har betydelse för den tillsyn som utövas över 2 kap. 2 § LSO är:

- Utrustning för vattenlivräddning vid hamnar, kajer, badplatser och liknande vattennära anläggningar (SRVFS 2007:5).

Allmänna råd är en generell rekommendation om tillämpningen av en författning, som anger hur något kan eller bör utföras. Följs det allmänna rådet är det ett tungt vägande skäl att myndigheten ska acceptera utförandet. Myndigheten kan dock inte kräva ett utförande enligt rådet om uppgiften kan lösas på annat sätt med samma skyddsnivå.

Andra bestämmelser som påverkar skälighetsbedömningen

Boverkets byggregler eller motsvarande äldre byggregler som kan vara relevanta är nog den författning utöver LSO som främst kan påverka bedömningen av vilken brandskyddsnivå som är skälig i en byggnad eller anläggning. Vid ändringar av en byggnad finns i PBL också bestämmelser om varsamhet och förbud mot förvanskning. Detta kan vara bestämmelser som spelar in till exempel om en byggnad är särskilt gammal och kanske kulturhistoriskt värdefull. Lagen om kulturminnen (1988:950) innehåller bestämmelser om fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen. Det finns särskilda kapitel om byggnadsminnen (3 kap.) och kyrkliga kulturminnen (4 kap.) som reglerar hur kulturbyggnader och kyrkor ska vårdas och bevaras. Länsstyrelsen har tillsynen över kulturminnesvården i landet och ska därför alltid kontaktas om ett påpekande i ett föreläggande föranleder ändringar i ett byggnadsminne eller i en kyrka byggd före 1940. Räddningsverket gav tillsammans med Riksantikvarieämbetet 1997 ut handboken *Brandskydd i kulturbyggnader*.

Även andra regler kan behöva beaktas och ge en viss vägledning kring huruvida vissa brandskyddsåtgärder ska betraktas som skäliga.

Andra lagstiftningar att beakta:

- Arbetsmiljölagen
- Ordningsslagen
- Lag om hotell- och pensionat-rörelse
- Lagen (2010:2011) om brandfarliga och explosiva varor

Arbetsmiljoreglerna bygger på grundläggande avvägningar som liknar dem i LSO och även genom arbetsmiljölagen ställs krav på säkerheten i byggnader och anläggningar. Därför kan reglerna om arbetsmiljö ge viss vägledning för vilka brandskyddsåtgärder som kan krävas. De föreskrifter som främst berör tillsynen över brandskyddet är föreskrifterna om:

- Systematiskt arbetsmiljöarbete - AFS 2001:01 med ändringsföreskrifterna 2003:04 och 2008:15
- Skyltar och signaler - AFS 2008:13
- Arbetsplatsens utformning - AFS 2009:2

Ordningslagen innehåller särskilda föreskrifter om allmänna sammankomster och offentliga tillställningar samt föreskrifter om allmän ordning och säkerhet i övrigt. Allmän sammankomst kan exempelvis vara religiösa möten, demonstrationer, föreläsningar, framförande av konstnärliga verk och cirkusföreställningar. Offentliga tillställningar kan exempelvis vara tävlingar och uppvisningar i sport och idrott, marknader och tivolinöjen, festtåg, mässor och danstillställningar. Polisen kan med stöd av ordningslagen utrymma eller upplösa sådana tillställningar. Polisens möjligheter att agera utifrån ordningslagen beskrivs också i kapitel 7, under rubriken "Att tvångsmässigt verkställa ett beslut". Det finns en särskild bestämmelse om säkerheten för samlingstålt, den står i 2 kap. 12 § ordningslagen. Paragrafen innebär i korthet att samlingstålt för fler än 150 personer ska vara testade och godkända för att få användas och för att tillstånd ska kunna ges. Till denna paragraf finns en förordning om besiktning av samlingstålt (1993:1633) som ger MSB mandat att föreskriva specifika krav för besiktning av samlingstålt. Detta har också skett i form av en föreskrift (SRVFS 1995:1) och allmänna råd om krav på samlingstålt. Enligt lag om hotell- och pensionatrörelse (1966:742) är verksamheter med minst nio gäster eller som omfattar minst fem gästrum skyldiga att ha tillstånd av polismyndigheten. Det ska dock understrykas att all verksamhet som innebär att tillfälliga bostäder hyrs ut omfattas av lagen om hotell- och pensionatrörelse. Polismyndigheten ska föra register över hotell- och pensionatrörelser som erhållit tillstånd. Samma lag anger även att hotell- eller pensionatrörelse ska drivas så att den inte föranleder fara för allmän ordning och säkerhet. Bland annat ska den elektriska anläggningen på hotell- eller pensionatrörelser med tillstånd årligen kontrolleras och skriftligen verifieras. Eventuella brister som framkommit vid el-be-

siktningen ska snarast avhjälpas. Även krav på tydlig varselmarkering av utrymningsvägar finns angivet i denna lag. Markeringen ska vara lätt synlig från dörren till varje gästrum.

Lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor, LBE gäller för hantering, överföring och import av brandfarliga och explosiva varor. Tillsyn enligt LSO och tillsyn enligt LBE kan utföras samtidigt på en byggnad eller anläggning men det är viktigt att komma ihåg att lagstiftningarna skiljer sig åt i den meningen att det skälighetsbegrepp som finns i LSO inte återfinns i LBE där kraven på en betryggande hantering istället är reglerat och förtydligat i en rad föreskrifter. Vid eventuella förelägganden och förbud är det viktigt att dessa utfärdas med stöd av rätt bestämmelse inom respektive lagstiftningsområde. Vid tillsynsverksamheten är det 2 kap. 2§ LSO som är vägledande om eventuella krav på åtgärder berör brandskyddet i byggnaden eller anläggningen.

Prejudicerande domar

Som vägledning i fråga om vad som kan anses vara sådana särskilda omständigheter som ger möjlighet att ställa högre krav än vad som gällde vid bygglovets finns två intressanta domar som behandlats av Regeringsrätten. Dessa domar är prejudicerande och ska ses som praxis:

- Föreläggande om brandventilation i en magasinsbyggnad (RÅ 1982 2:5)
- Förelägganden om ett bättre brandskydd i en relativt nyuppförd skolbyggnad (RÅ 1972 C 229)

Beträffande magasinsbyggnaden så rör det sig om en byggnad som uppförts enligt lämnat bygglov. Brandchefen hade getts tillfälle att lämna synpunkter innan bygglovets beviljades men dessa synpunkter togs inte med i beslutet. Brandchefen lämnade då ett föreläggande, som i stort överensstämde med tidigare lämnade synpunkter till byggnadsnämnden i samband med bygglovprocessen. Föreläggandet avsåg bland annat att byggnaden skulle kompletteras med brandventilation. Ärendet överklagades till Regeringsrätten som fann att tidigare bygglovsprövning inte var hinder för ett föreläggande om ett bättre brandskydd i byggnaden.

Även en skolbyggnad uppfördes enligt lämnat byggnadslov. Det föreläggande som lämnades år 1969 avsåg åtgärder att förbättra utrymningsvägarna. Bland annat ställdes krav på att ett centralt kapprum skulle avskiljas från korridorer som fungerade som utrymningsvägar. Regeringsrätten redovisade i sin dom att trots att

brandskyddsfrågor prövats i ett bygglovsärende år 1965 fanns inget hinder mot att ålägga kommunen att vidta åtgärder enligt ett föreläggande. Det ska i detta sammanhang påpekas att det under perioden 1965 till 1969 inträffade flera allvarliga bränder där flera skolelever omkom. De erfarenheter som kunde dras av skolbränderna kan ses som nyvunnen kunskap. Denna kunskap innebar att landets skolbyggnader fick ett betydligt bättre brandskydd.

Utöver dessa två domar finns inga fler domar från Regeringsrätten som kan vara vägledande vid en bedömning av skäligt brandskydd i en byggnad eller anläggning. Däremot finns domar från länsrätter, förvaltningsrätter och kammarrätter som kan ge information om hur skäligt brandskydd bedömts för vissa specifika byggnader och även vad som ansetts vara särskilda omständigheter. En rättsfallssamling finns publicerad på MSB:s webbplats med namnet "I skälig omfattning – ett urval av överklagade tillsynsärenden om brandskydd".

INSTUDERINGSFRÅGOR

Enskild genomgång

1. Vilka är de viktigaste avsikterna med LSO jämfört med tidigare lagstiftning?
2. Vilka är den enskildes skyldigheter enligt 2 kap. 2 §?
3. På vilket sätt ska en kommun underlätta för den enskilde att kunna fullgöra sina skyldigheter enligt LSO? Var i LSO regleras detta?
4. Vilka skillnader finns mellan brandskyddsdokumentation enligt BBR och skriftlig redogörelse enligt LSO?
5. Vilka typer av åtgärder avser skyldigheterna för den enskilde vid farliga verksamheter enligt 2 kap. 4 §?
6. Vid tillsyn och bedömning av om brandskyddet är skäligt är begreppet särskilda omständigheter viktigt. Vad avses? Ge exempel!